

PROGRAMA núm. 18

“Tres estils, tres universos sonors”

W. A. MOZART
F. SCHUBERT
B. SMETANA

[TEMPORADA III]

JOSB *Passió per la música*
JOVE ORQUESTRA SIMFÒNICA DE BARCELONA

W. A. MOZART

W. A. MOZART – Concert per a fagot en si bemoll major, K. 191 (1774)

(n. 27 gener de 1756, Salzburg / m. 5 desembre de 1791, Viena)

Instrumentació: 2 oboès, 2 trompes, cordes.

Durada: aprox. 19 minuts.

I. Allegro

II. Andante ma Adagio

III. Rondo: tempo di *menuetto*

Tot i que és molt possible que Mozart arribés a escriure fins a cinc concerts per a fagot, tan sols ha sobreviscut aquest Concert per a fagot en si bemoll major, K. 191. Escrit l'any 1774, és el més primerenc de tots els concerts que Mozart dedicà als instruments de vent, i tot i que és obra d'un adolescent (tan sols tenia 18 anys) aquesta és una petita obra mestra. La partitura és contemporània amb el primer concert de piano en re Major, i els seus primers concerts de violí, tots ells secrets al voltant de l'any 1770. Es tracta d'obres que demostren que Mozart es dedica plenament a posar el seu propi segell en les formes i els procediments tradicionals; ja no és un mer aprenent sinó un home ja format que estableix el seu propi llenguatge. Mozart mai deixaria d'aprendre, emprendre i assimilar el que va recollir en el món musical en general, però el procés de transformació i personalització ja havia començat. Encara que s'ha perdut l'autògraf, es coneix la data exacta de la seva finalització: 4 de juny de 1774.

Tot i que el fagot no era un instrument considerat solista aleshores, el principal material temàtic d'aquest concert va ser acuradament dissenyat expressament per a l'instrument, mostrant les seves qualitats úniques i disfressant els seus límits potencials i en la seva tessitura. En aquesta peça, Mozart ja ha passat de dominar les demandes generals del concert per tractar, de manera molt específica i creativa, amb les necessitats individuals del seu solista. Mozart sovint va escriure música per a intèrprets-amics, però no podem estar segurs de qui estava destinat aquest concert. Hi ha

diversos candidats possibles, incloent dos fagots emprats per l'arquebisbe de Salzburg en aquella època, així com Thaddäus von Dürnitz, un fagot aficionat de Munic, que aparentment havia encarregat obres per a fagot a diversos compositors, inclòs Mozart.

El primer moviment, escrit en forma de sonata com a una introducció orquestral, destaca les moltes virtuts del fagot, incloent la seva extraordinària agilitat i la capacitat d'interpretar trinos, salts (gairebé de dues octaves en aquest cas), repetir notes ràpidament, cantar líricament i assentar-se còmodament en les notes més baixes i prominents. La interacció amb l'orquestra és animada i conversativa, no la d'un intèrpret estrella amb el seu repartiment de suport. El segon moviment és una ària de somni, amb una melodia completament brodada sobre l'acompanyament de les cordes «amb sodina». Aquest moviment lent i líric conté un tema que més tard va aparèixer a l'ària de la comtessa «Porgi, Amor», al començament del segon acte de l'òpera de Mozart, *Le nozze di Figaro*. El final és un minuet, en forma de rondó i és probablement una reminiscència d'una dansa de l'època.

Aquesta extraordinària obra és la peça més estàndard en tot el repertori de fagot. Gairebé tots els fagotistes professionals en algun moment de la seva carrera han tocat l'obra, i és probablement una de les peces més sol·licitades a les audicions d'orquestra, on generalment es demana que el músic toqui els extractes dels dos primers moviments.

F. SCHUBERT

F. SCHUBERT – Simfonia núm. 8 (o 7), D. 759, en si menor “Inacabada” (1822)

(n. 31 Gener 1797 / m. 19 Novembre 1828, Viena)

Instrumentació: 2 flautes, 2 oboès, 2 clarinets, 2 fagots, 2 trompes, 2 trompetes, 3 trombons, timbales i cordes.

Durada: aprox. 25 minuts.

I. Allegro moderato

II. Andante con moto

Es tracta d'una obra pòstuma, escrita el 1822, però estrenada el 17 de desembre de 1865, a Viena, trenta-set anys després de la mort de l'autor. Dels tres moviments que normalment havien de compondre l'obra, només es conserva el manuscrit complet dels dos primers; del tercer n'estan orquestrats els nou primers compassos, essent la resta un esbós per a piano. A la mort de Schubert, el manuscrit passà a mans del seu amic Anselm Hüttenbrenner, que el va guardar fins que fou descobert pel director Johann von Herbeck, el qual de seguida estrenà la simfonia a Viena amb molt d'èxit. Encara avui és un enigma el fet que aquesta obra es quedés per acabar, ja que Schubert va viure sis anys més, després d'haver-la començada. Sens dubte l'obra constitueix una de les millors peces d'aquest compositor. Comença l'exposició com un tema greu i misteriós, “Allegro moderato”, que sembla fluir del més profund de l'ànima humana. Un tema dolorós a càrrec dels baixos és recollit més tard per la corda, l'oboè i el clarinet. Tanmateix, aquesta ambientació es trenca de seguida per uns solemnes acords del metall que serveixen de pont per a dar pas al segon tema. Tema aquest de contrast amb l'anterior, a càrrec dels violoncels. D'ambient netament austríac presenta un característic acompanyament sincopat que veurem reaparèixer com a procediment en el segon moviment. Aquest tema constitueix una de les més poderoses inspiracions de Schubert. Els violins repeteixen la frase interrompuda únicament per un silenci seguit novament de pesats acords. El desenvolupament és força lliure. Destaquen els contrastes de llum i ombra. Reapareix de nou el sincopat que s'interromp per a donar pas de bell nou al primer tema

brodat per la corda i aquesta vegada fent-se més enèrgic, en contrast amb el seu caràcter originàriament torturat. La reexposició dels temes no mostra variacions importants amb respecte a l'exposició dels mateixos i el moviment acaba sense més lluita per donar pas al segon temps de la simfonia.

A la lluita segueix la plàcida acceptació de la realitat, “Andante con moto”, on es resol, en forma de pregària, transfigurat ja, l'ambient del primer moviment. Extremadament líric i dolç comença amb un breu tema que amb pocs compassos exposa l'orquestra amb fluïdesa, acompanyada d'harmonia a càrrec dels fagots i de les trompes, amb uns *pizzicati* descendents dels baixos. Aquest motiu breument exposat cobra de seguida marcialitat i vigor amb ritme marcat de tota la corda, que acompanya amb notes destacades, així com els acords del metall. La segona frase ens presenta una melodia del clarinet de caràcter serè, acompanyada per unes síncopes que recorden el procediment abans exposat amb respecte al primer moviment. El desenvolupament presenta una figuració molt moguda de la corda, encara que és massa curt per la forma de sonata amb què està treballat tot el moviment. La reexposició ens presenta els temes primer i segon amb escasses modificacions i de passada immediatament a la corda. Aquesta coda constitueix un fragment magistral de la simfonia, ja que en ella hi trobem una valoració conscient dels silencis com a element expressiu. El final va perdent-se entre els *pizzicati* de la corda i els tènues cops de timbal en pianissimo i decreixent fins a l'últim acord.

B. SMETANA

B. SMETANA – Vltava (the Moldau), No. 2 de Má Vlast en mi menor (La meva pàtria) (1874)

(n. 2 Març, 1824. Litomyšl, Bohemia / m. 12 Maig, 1884. Praga)

Instrumentació: 2 flautes i flautí, 2 oboès, 2 clarinets, 2 fagots, 4 trompes, 2 trompetes, 3 trombons, tuba, timbals, percussió, arpa i cordes.

Durada: aprox. 12 minuts.

Estrena: La peça es va estrenar a Praga, el 4 d'abril de l'any 1875 per l'Orquestra Provisional del teatre de Praga sota la batuta del director Txec Adolf Čech.

Bedřich Smetana va ser un nen prodigi, deixant a tothom bocabadat com a pianista prometedor quan tan sols tenia sis anys. Quan es va graduar de l'escola, Smetana havia aconseguit una gran destresa musical; però també sabia que el seu talent musical natiu deixava buits tècnics que només podien omplir una formació rigorosa. Va tornar a Praga, va passar tres anys com a professor de piano visquent per a una família acomodada, i va utilitzar els seus ingressos per finançar un estudi més complet sobre harmonia, contrapunt i composició. El 1851, gràcies a una carta de Liszt, Smetana va veure una de les seves composicions acceptades per un editor. Finalment, tenia l'esperança de ser un compositor professional. Però els temps eren difícils. La guerra civil havia esclatat en moltes zones de l'imperi dels Habsburg, inclosa Bohèmia, i Smetana es va veure agitat a l'activisme polític. La instal·lació d'un règim repressiu va participar en la seva decisió d'abandonar Bohemia l'any 1856 per buscar oportunitats a Suècia. Va romandre allí cinc anys, però l'èxit el va escapar. Quan va tornar a Praga, el 1862 va començar a promocionar el seu treball d'una manera més coherent i, en uns quants anys, va ocupar un lloc destacat al món musical txec, com a director d'orquestra, crític i, cada vegada més, compositor. En 1866, va ser nomenat director principal del Teatre Provisional, on va construir una orquestra que va incloure entre les seves files el compositor violí i jove Antonín Dvořák.

El 1874, va començar a perdre la seva audició, i en pocs mesos es va tornar sensiblement sord. Un resultat immediat va ser que va haver de restringir les seves activitats de direcció, i en una carta que el setembre va informar a la direcció del Teatre Provisional del que estava passant: "Va ser al juliol que em vaig adonar que en una de les meves oïdes les notes en les octaves més elevades eren diferents de les de l'altra i que, de vegades, tenia una sensació de formigueig a les orelles i vaig sentir un soroll com si estigués al costat d'una cascada

poderosa. La meva condició va canviar contínuament fins a finals de juliol, quan es va convertir en un estat permanent de coses i va ser acompanyat d'engruna de vertigen, de manera que vaig escalar cap amunt i podia caminar directament només amb la major concentració". A l'agost, va començar a experimentar al·lucinacions auditives i, després, va informar al seu consagrat amic Josef Srb-Debrnov: "el 20 d'octubre vaig perdre la meva audició per complet". Tot i que ja no podia fer música, encara podia escriure-la. De seguida es va sumar a compondre els dos primers moviments de Má Vlast (La meva pàtria). El segon, Vltava (The Moldau), el va ocupar des del 20 de novembre fins al 8 de desembre-un lapse de dinou dies (va assenyalar en el seu diari). El seu tema és el riu Bohèmia que flueix al nord per Praga en la seva forma d'unir-se a l'Elba, que al seu torn condueix les seves aigües al Mar del Nord. La idea d'aquest poema de to es remunta a agost de 1867, quan Smetana va viatjar amb el seu músic amic Mořic Anger a la vora occidental de Bohèmia, prop de la seva frontera amb Alemanya. El seu amic R.G. Kronbauer va publicar més tard el compte d'Anger: Gran i inoblidable va ser la impressió realitzada a Smetana per la nostra excursió a la serradora de Čenek a Hirschenstein, on el Křemelná s'uneix al riu Vydra. Va ser aquí on van néixer i es van formar les primeres idees del seu majestuós poema simfònic Vltava. Aquí va escoltar la cançó suau i poètica dels dos corrents. Es va quedar allà, pensant profundament. Es va asseure i es va quedar allà, immòbil com si estigués en trànsit. Smetana va mirar al voltant del camp encantadorament encantador, a la confluència dels rierols, va seguir l'Otava, acompanyant-lo amb esperit al punt on s'uneix al Vltava, i dins d'ell van sonar els primers acords dels dos motius que es van entrellçar i augmentar i després creixen i s'inflen en un poderós corrent melòdic.

El compositor va escriure breus comentaris per explicar el contingut específic de cadascun dels sis poemes de *Má Vlast*, probablement el maig de 1879. Els punts de la seva descripció es veuen reforçats per "títols de capítols" encara més curts en la partitura. Comença: "La composició representa el curs del riu, des del seu inici, on dos rierols, un fred i un altre de calent, s'uneixen a un rierol... "Les dues flautes introdueixen un motiu ascendent, s'entrellacen a mesura que es burlen, acompanyades de violins i arpa arrencats. Els clarinets agreguen les seves veus, però descendint, més aviat en imatge de mirall, a les flautes, expressant així els contraris del rierol fred i el càlid. Finalment, els violins, els oboès i els fagots canten l'àmplia temàtica "Vltava", que augmenta majestuosament. Sona bastant com una melodia popular, i de fet, les paraules txeques d'una altra cançó popular van ser insertades posteriorment per convertir-la, efectivament, en una cançó popular "nova" per dret propi. La darrera melodia s'adapta d'una font popular, però no d'una txeca; va aparèixer en una col·lecció de cançons populars sueques reunides a principis del segle XIX. (Probablement Smetana es va familiaritzar amb la cançó durant la seva estada a Suècia). Els dos rierols "s'uneixen a un rierol, corren per boscos i prats i un paisatge preciós, on se celebren alegres festes". Les trompes emeten un crit de caça i s'uneixen amb els oboès i els fagots amb una melodia arpegiada per sobresaltar l'alegria

camperola. La notació a la partitura afegeix que el riu passa per un casament rural rústic; tota l'orquestra s'uneix a una polca, els sons de la qual acaben per recórrer la distància. "Els salts d'aigua ballen a la llum de la lluna; a les roques properes es pot veure l'esbós dels castells en ruïnes, orgullosament elevant-se cap al cel. "Hem penetrat profundament en el món del romanticisme. Una vegada més, les flautes i els clarinets interpreten uns salts de granota en ritmes que no corresponen; les flautes divideixen els seus batecs en quatre notes, els clarinets en tres.

"Vltava es remunta a través del riu de Sant Joan i flueix en un ampli camí cap a Praga". De fet, el tema Moldau ressorgeix (en els violins i els oboès al principi i eventualment amb tota l'orquestra), espiant a mesura que s'estavella a través dels ràpids i assolint finalment la grandiosa magnificència. "Passa el Vyšehrad", el castell del promontori a les afores de la ciutat, un lloc d'importància històrica per als txecs "i desapareix majestuosament a la distància, on s'uneix a l'Elba". La textura es redueix, amb la finalitat de disminuir només els violins, elevant-se en un arpeggio, *smorzando* ("morint") i, amb dos acords fortíssims de l'orquestra completa, ja hem arribat al nostre destí.